

DE KWESTIE

Meedoen aan woningverduurzaming

Volgens de Klimaatwet moeten in 2050 alle 7 miljoen huizen en 1 miljoen andere gebouwen in de gebouwde omgeving 100 procent hernieuwbare energie en warmte gebruiken. De belangrijkste maatregel om dit te realiseren is het aardgasvrij maken van woningen en gebouwen. In 2030 moeten de eerste 1,5 miljoen woningen aardgasvrij worden verwarmd. Van eigenaar-bewoners wordt concreet verwacht dat zij de isolatie van de woning verbeteren om energie te besparen en dat zij investeren in hernieuwbare energiebronnen zoals zonnepanelen. Een klein deel heeft dit serieus opgepakt, de meerderheid zet kleine stapjes of doet niets. Ondanks dat er al decennialang beleid bestaat om bestaande woningen meer energie-efficiënt te maken verloopt het proces te traag. Er zal een versnelling nodig zijn om de wettelijke beleidsdoelen te halen. Want van de bijna 4 miljoen woningen met een definitief energielabel heeft 60 procent energielabel C of lager. Deze woningen zijn volgens de huidige normen onvoldoende energie-efficiënt. Sinds de millenniumwisseling is veel nieuwbouw opgeleverd met goede isolatie, energie-efficiënte installaties, zonnepanelen en steeds vaker zonder aansluiting op het aardgasnet. Maar door de economische recessie van 2008-2013 is deze verduurzaming gestagneerd. De stikstofmaatregelen en de huidige coronacrisis brengen vergelijkbare onzekerheden met zich mee. Het beleid voor particuliere woningeigenaren koerst sterk op 'verleiden' met financiële of fiscale prikkels. In beperkte mate worden informatieve instrumenten ingezet en verplichtende maatregelen voor eigenaren zijn er nauwelijks. Ondersteuning van woningeigenaren begint van de grond te komen. Dat is nodig, want een grote meerderheid zal de stappen naar een energie-efficiënte woning met hernieuwbare energie en warmte niet uit zichzelf willen en kunnen zetten. Zo heeft een deel van de woningeigenaren, met name de lagere-inkomensgroepen in onzuinige woningen, nu al problemen met de betaalbaarheid van energie. Voor hen ligt investeren in verduurzaming buiten bereik. Zij zouden geholpen zijn met verduurzaming van hun (vaak onzuinige) woningen, maar hebben niet de financiële draagkracht om deze investering te doen. De energietransitie lijkt deze groep extra hard te raken.

? Wat vinden Nederlanders?

Veel woningeigenaren willen de verduurzaming oppakken, vooral om te besparen op de energierekening. Verder noemen ze wooncomfort en het klimaat als redenen. Lang niet alle goede voornemens worden echter omgezet in daden. Er is onzekerheid over de te maken keuzes, over wat er gaat gebeuren met overheidsmaatregelen en er zijn allerlei praktische belemmeringen, waardoor ze een afwachtende houding aannemen. Vooral de grootte van de investering en onzekerheid of deze terug te verdienen is, houdt woningeigenaren tegen. We weten dat 43 procent van de Nederlandse huiseigenaren niet van plan is om binnen nu en vijf jaar de woning te verduurzamen, vooral uit onzekerheid welke financiële regelingen zij vanuit de overheid kunnen verwachten. Voor de individuele eigenaar-bewoners is het van primair belang dat woningverduurzaming gepaard gaat met (verbetering van) warmtecomfort en een gezond binnenklimaat en daarnaast bijdraagt aan de blijvende betaalbaarheid van het energieverbruik. Zolang dit niet duidelijk is, schuiven veel woningeigenaren maatregelen voor zich uit.

Verkiezingsprogramma's

Het thema woningverduurzaming krijgt als onderdeel van het brede klimaat- en energiebeleid de nodige aandacht van de politieke partijen. De meeste partijen (CDA, CU, D66, GL, PvdA, PvdD en VVD) schrijven relatief uitvoerig en in positieve zin over dit thema. Aan het andere eind van het spectrum staan PVV en FvD die uitgesproken kritisch zijn op de klimaatdoelen en daarom ook weinig steun geven aan woningverduurzaming. Ook 50PLUS en DENK staan positief tegenover klimaatbeleid, maar gaan niet op woningverduurzaming in. Daar tussenin zitten SGP en SP, afgaand op hun gevoel van urgentie en hun aandacht voor woningverduurzaming. Alle partijen die aandacht besteden aan woningverduurzaming, noemen isoleren van de woning als concrete maatregel, maar ze benoemen niet altijd energiebesparing als onderliggend doel. Alle partijen noemen al dan niet expliciet zonnepanelen als relevante maatregel. Bij een klein aantal partijen komt het aardgasvrij maken van bestaande particuliere woningen aan de orde. Wat betreft beleidsopties geven

de partijen die specifieke maatregelen voorstellen de voorkeur aan financiële prikkels zoals subsidies en aantrekkelijke leningen. We maken hierbij de kanttekening dat deze maatregelen vaak vooral ten goede komen aan groepen die een dergelijke financiële ondersteuning het minst nodig hebben. In de partijprogramma's komt die kanttekening niet terug. Hoewel in veel partijprogramma's ongelijkheid in verdeling van de lasten en lasten een belangrijk thema is, vertaalt dit zich niet vaak in concrete beleidsvoorstellen voor de minder draagkrachtigen. We constateren dat het thema woningverduurzaming wel op de politieke agenda staat, maar dat de meer kansrijke beleidsmaatregelen nog niet altijd worden benut. Dat zijn maatregelen die passen bij de stevige afspraken waaraan Nederland zich in de Klimaatwet heeft gecommitteerd en die ook groepen met minder draagkracht mee kunnen krijgen. Versnelling van de verduurzaming is met de gepresenteerde plannen dan ook niet vanzelfsprekend.

Kwesties voor het kiezen 2021

In het licht van de Tweede Kamerverkiezingen 2021 en de formatie onderzoekt het Sociaal en Cultureel Planbureau maatschappelijke kwesties die grote invloed hebben op het leven van Nederlanders. Dit is een samenvatting van een van de vijf kwesties uit het rapport van 2021.

Handelingsperspectieven

Hoe zorgen we dat meer eigenaar-bewoners zich actief inzetten voor woningverduurzaming? Uit onderzoek blijkt dat (een combinatie van) onderstaande maatregelen kunnen helpen bij de beïnvloeding van willen, kunnen en moeten verduurzamen. We geven de effectiviteit per instrument weer en noemen specifiek instrumenten die inzetten op de betaalbaarheid van verduurzaming voor lagere-inkomensgroepen die kampen met energiearmoede.

Handelingsperspectief

Effect op woningverduurzaming door eigenaar-bewoners

Willen verduurzamen

Bewustwording over energieprestatie van woning

Informatieve campagnes	Voorname effectief op probleembesef en beperkt effectief op kennisniveau; onvoldoende om motivatie te vergroten of gedragsverandering te realiseren.
Energielabel	Effectief.
Energie-audit (maatwerkadvies)	Beperkt; veel <i>free-riders</i> dus hoge kosten.
Kennis over opties	
Algemene informatiecampaagnes	Beperkt; wel relevant onderdeel van een beleidsmix.
Gerichte informatie	Effectief.
Energielabel	Beperkt (20-40% vond EPC nuttig).
Energieaudits (maatwerkadvies)	Effectief mits er een opvolgactie is.
Advisering via energieloket of andere infrastructuur rond kennisdeling	Effectief bij juiste timing (verhuizing, pensioen; bij routinematig woningonderhoud/modernisering).

Motiveren

Impuls tot investering in woningverduurzaming

Energielabel	Wisselend; minderheid kwam in actie, maar energielabel is zelden doorslaggevend; positief neveneffect: aanpassing energiegedrag bij een minderheid.
Energielabel met gestandaardiseerde energie-audit	Indirect (via hogere woningwaarde), maar lastig te onderscheiden van andere factoren.
Energielabel met energieadvies op maat	Onduidelijk; behoefte eigenaren aan meer gepersoniseerd advies.
Integrale procesondersteuning	Weinig; mogelijk hoger als duidelijk wordt hoeveel kan worden bespaard.
<i>Inzicht in energieprestatie woning</i>	Effectief, randvoorwaarde aandacht voor professionalisering intermediairs.
Warmtebeelden (visualisering warmteverlies)	Effectiever dan energie-audit; ook op motivatie tot energiebesparingsgedrag.
<i>Inzicht in eigen gedrag via sociale vergelijking</i>	
Social learning van voorlopers	Effectief, zeker op geïnteresseerde volgers, onduidelijk hoe groot.
Vergelijking met wedstrijdement	Tijdelijk effectief.

Kunnen verduurzamen

Betaalbaarheid van woningverduurzaming voor algemene populatie bevorderen

Belastingen	Effect op energierekening; maar zeer nadelig voor lagere inkomensgroepen. Weinig effectief voor verduurzaming, zolang verschil tussen kosten en baten blijft bestaan; negatief effect op adoptie zonnepanelen.
Algemeen: financiële ondersteuning	Effectief, maar <i>free-riding</i> .
Algemeen: financiële prikkels met advisering	Effectief.
Aankoopsubsidie	Effectief; eenvoudig, relatief goedkoop; niet interessant voor lagere inkomensgroepen; <i>free-ridereffect</i> ; <i>rebound-effect</i> . Verschillende subsidies in combinatie minder effectief dan elke subsidie afzonderlijk.
Subsidie op toekomstige stroomproductie (eigen opwek)	Zeer effectief; goedkoper dan aankoopsubsidie, maar vergroot ongelijkheid tussen inkomensgroepen.
Lening/ hypotheek	Minder effectief dan subsidie; niet geschikt voor lagere-inkomensgroepen; lastig voor lager opgeleiden.
Energiebesparingskrediet (door banken)	Nauwelijks effectief; buiten bereik van lagere-inkomensgroepen; doelgroep voor banken niet interessant.
Regulerende energiebelasting	Effectief; maar vergroot ongelijkheid tussen inkomensgroepen.
Salderingsregeling	Zeer effectief, maar <i>free-ridereffect</i> ; onduidelijk wat het effect zal zijn van afbouwen regeling.
Gebouwgebonden financiering	Mogelijk effectief, want interessant gevonden door eigenaren; onduidelijkheid over fiscale aftrekbaarheid; indien niet aftrekbaar, dan waarschijnlijk weinig vraag.
Kwijtschelden overdrachtsbelasting	Effectief; risico van belastingontwijking.
Differentiatie belastingtarieven naar energielabel	Onduidelijk; ongunstige regeling voor lagere-inkomensgroepen in onzuinige woningen.
Investeringsgaranties	Effectief; geen informatie over randvoorwaarden.

Betaalbaarheid bevorderen voor groepen met lagere inkomens / energiearmoede

Toelage voor (vernieuwende) energiemaatregelen	Zeer effectief (in VS, wordt in Europa getest).
Leasen zonnepanelen en gebouwgebonden financiering	Effectief bij lagere inkomensgroepen.

'Doe-vermogen' vergroten

<i>Uitstelgedrag reduceren</i>	
Hulp bij follow up / uitvoering	Effectiever dan bewustzijn bevorderen.
<i>Besluitvorming ondersteunen</i>	
Lijst aanbevolen maatregelen (bij energielabel)	Niet effectief; tekortkomingen in lijst belemmeren besluitvorming.
<i>Besluitvorming én uitvoering begeleiden</i>	
Integrale procesondersteuning	Effectief, onder randvoorwaarde van aandacht voor onafhankelijkheid, betrouwbaarheid en professionalisering van intermediairs.

Moeten verduurzamen

Regelgeving

<i>Verplichting</i>	
Energielabel bij verkoop woning	Onbekend; definitief energielabel door ca. 50% aangevraagd; onduidelijk in hoeverre labelsprongen t.o.v. voorlopig energielabel.
Minimaal label C bij overdracht woning	Onbekend.
Gevelisolatie bij overdracht woning	Effectief (verbeterde isolatiegraad in 40% woningen).
<i>Indirect verplichtend</i>	
Stimuleren eigenaren via verplichtingen óf energiebedrijven (EEOS)	Voorzichtig positief over effect op grond van eerste bevindingen; nog geen brede evaluatie beschikbaar.
Standaardaanpak (door consortia van intermediaire stakeholders)	Niet effectief In de koopsector; koopwoningen vragen om maatwerk.
Normering	
Thermische standaarden	Effectief in sommige Europese landen, randvoorwaarde normen niet te hoog gesteld.
Streefwaarden	Niet effectief bij strenge streefwaarden; gaan ten koste van draagvlak en ze zijn daarmee negatief voor effectiviteit.